

Empowering
PARENTS

"EMPOWERING PARENTS"

POMOC RODIČŮM, ABY DOKÁZALI
PODPOŘIT SVÉ DĚTI S DYSLEXIÍ

Manuál pro rodiče vytvořený v rámci
projektu: "Empowering Parents for
Support of their Children with
Dyslexia"- LLP Grundtvig

Lifelong
Learning
Programme

Pomoc rodičům, aby dokázali podpořit své děti s dyslexií

Manuál pro rodiče

Autoři (v abecedním pořadí):

Terje Äkke (EE)

Eva Birzniece (LV)

Eha Kondratjev (EE)

Lenka Krejčová (CZ)

Kadi Lukanenok (EE)

Ene Mägi (EE)

Brunella Pasquino (IT)

Aurora Puccio (IT)

Thomas Schmit (LV)

Sirje Torim (EE)

Vydaly v roce 2015 následující organizace:

Latvijas Disleksijas Biedriba, Eesti Lugesisühing, DYS-centrum® Praha o.s.,
CO.RI.S.S. - Cooperative Riunite Socio Sanitarie

PŘEDMLUVA

Dyslexie je nejčastější porucha učení, která se týká 5 – 10 procent světové populace. Jedná se o neurologickou poruchu, která ovlivňuje úroveň čtenářských a písemných dovedností a nesouvisí s inteligencí jedince nebo kvalitou jeho vzdělávání.

Čtení a psaní nejsou přirozené biologické funkce. Lidský mozek je uzpůsoben tak, aby dokázal odlišit řeč od hluku a pojmenoval, co vidíme. Tyto schopnosti pak využíváme, když se učíme číst a psát. Pokud se však nevyvinou, jak jsme očekávali, jedinec bude čelit obtížím se čtením a psaním.

Školské systémy jsou všude na světě tvořeny tak, aby naplňovaly tři hlavní cíle: rozvoj gramotnosti, všeobecné vzdělání a přípravu na výkon profese nebo další studium. Proto se děti nejprve učí číst, psát a počítat (sčítat, odčítat a násobit). Posléze se učí aplikovat tyto dovednosti, aby si osvojily další znalosti. První tři nebo čtyři roky studia jsou věnovány výuce základních dovedností. Potom se ovšem očekává, že je žáci mají plně automatizované. Tedy, umí číst rychle, přesně a s porozuměním, umí písemně vyjádřit smysluplné informace a pamatují si základní postupy sčítání, odčítání a násobení. Tyto první roky základní školy jsou jediným obdobím v životě dítěte, kdy se skutečně učí číst, psát a počítat. Jsou to klíčové dovednosti pro další vzdělávání i pro život v našem moderním světě.

Jakmile si žáci tyto základní dovednosti osvojí, výuka se zaměřuje na jejich aplikaci. To znamená, že čtou, aby se učili, nikoli se učí číst. Prostřednictvím psaní sdělují svému okolí, co si myslí a jak se cítí. Využívají základní početní operace, aby řešili problémy. To je tedy důvod, proč bychom si co nejdříve měli všimnout dětí, které jsou ohrožené dyslexií či jinými poruchami učení, a zajistit jim adekvátní, vědecky podložené vzdělání.

Tato publikace poskytuje rodičům informace o dyslexii, jejích příčinách i způsobech, jak s ní pracovat. Představuje také legislativu čtyř evropských zemí, jejímž prostřednictvím mají žáci s dyslexií uzpůsobeny podmínky vzdělávání. Jsem přesvědčen, že se jedná o skvělý zdroj informací, který pomůže rodičům, aby dokázali podpořit své děti s dyslexií i dalšími speciálními vzdělávacími potřebami.

Eric Tridas, M.D.

Bývalý prezident Mezinárodní dyslektické asociace (IDA)

OBSAH

PŘEDMLUVA	3
SEDMERO PRO RODIČE	6
1. ÚVOD – CO JE DYSLEXIE	8
2. LEGISLATIVA V ČESKÉ REPUBLICE	18
2. LEGISLATIVA V ESTONSKU	22
2. LEGISLATIVA V ITÁLII.....	26
2. LEGISLATIVA V LOTYŠSKU	28
3. JAK S DÍTĚTEM HOVOŘIT O JEHO DYSLEXII.....	29
4. CO VE ŠKOLE POMÁHÁ	32
5. VÝUKA ČTENÍ.....	39
6. POCITY A PROŽITKY – DÍTĚ POTŘEBUJE ZAŽÍT ÚSPĚCH, ABY SI VĚŘILO.....	50
POUŽITÁ LITERATURA.....	55
DALŠÍ TITULY O DYSLEXII, VYUČOVÁNÍ, UZPŮSOBENÍ PODMÍNEK UČENÍ I MODERNÍCH TECHNOLOGIÍCH	57

SEDMERO PRO RODIČE

Vážení a milí rodiče,

když jsme žádali o projekt nazvaný Pomoc rodičům, aby dokázali podpořit své děti s dyslexií (v angličtině Empowering Parents for Support of Their Children with Dyslexia), mysleli jsme na Vás. Víme, že je někdy velmi obtížné vysvětlit okolí, co dítě s dyslexií potřebuje. Dyslexii není vidět a projeví se pouze při některých příležitostech. Tyto příležitosti mohou být někdy poněkud nečekané a lidé, kteří se nikdy předtím s dyslexií nesetkali, mohou pochybovat o její existenci. Někdy si myslí, že je to jen výmluva, když dotyčný něco neumí, nebo dokonce říkají, že je líný či hloupý. Výzkum ovšem nade vše pochybnost potvrzuje, že dyslexie existuje. Mimoto Vy své dítě znáte, víte, jaké jsou jeho silné i slabé stránky, chcete mu pomoci a udělat vše pro to, aby se mu dařilo. Přestože dyslexie komplikuje učení, musíme vědět, jakými učebními dovednostmi dítě disponuje, co se mu daří. Mnoho lidí s dyslexií studuje vysoké školy, mnozí jedinci s dyslexií vymysleli či vynalezli bezpočet důležitých věcí nebo projektů. Mají společné to, že věří, že mohou uspět navzdory dyslexii. A toto přesvědčení je založené na jejich zkušenosti ze školy i z domova. Měli štěstí, že kolem sebe našli lidi, kteří je podpořili, milovali, ukázali jim, že mohou zvládnout, co budou chtít.

Někdy nám ovšem chybí slova, abychom ostatním (učitelům, příbuzným, sourozencům atd.) vysvětlili, co dyslexie znamená a co naše dítě potřebuje. To je důvod, proč vznikl tento manuál. Stručně objasňuje, co to je dyslexie a jak se s ní naučit žít. Také je zde zmíněno, co můžete očekávat a požadovat od školy, co k dyslexii říká naše legislativa, jak pomoci dítěti lépe zvládnout čtení a další školní práci a jak se vyrovnat s prožitky svého dítěte i sebe sama. Snažili jsme se psát jednotlivé kapitoly tak, aby Vám poskytly podporu, sebevědomí i návod, jak hovořit o potomkovi s dyslexií,

nárokovat jeho práva na získání kvalitního vzdělání a podpořit ho v různorodých kontaktech s druhými lidmi.

Zde nabízíme několik základních pravidel, jež se vyplatí vést v patrnosti, když chcete obhájit své dítě. Souvisejí také s tématy, která jsou dále rozpracovaná v jednotlivých kapitolách Manuálu.

Jak mohou rodiče obhájit své dítě s dyslexií – sedmero pravidel

1. Ujistěte se, že škola ví o obtížích se čtením a/nebo psaním, jimž Vaše dítě čelí, a vědí, jak v takových případech postupovat.
2. Dohody se školou uzavírejte v písemné podobě – napište jim, co požadujete a požádejte učitele o odpověď.
3. Domluvte se školou individuální vzdělávací plán (IVP) pro svého potomka. Vy i Vaše dítě se zapojte do jeho tvorby.
4. Ptejte se učitelů na konkrétní projevy pokroku Vašeho dítěte ve čtení a zvažujte efektivitu reedukací.
5. Stejným způsobem komunikujte o dalších podpůrných opatřeních (tj. různá uzpůsobení ve všech vyučovacích předmětech, která by měla zajistit účinnější výuku pro Vaše dítě) – ptejte se učitelů alespoň dvakrát ročně, jak zvolená opatření fungují a zda se osvědčují.
6. Pamatujte si, kdo je zodpovědný za realizaci individuálního vzdělávacího plánu Vašeho dítěte, případně za realizaci dílčích podpůrných opatření, pokud IVP nebyl vytvořen.
7. Podporujte svého potomka, aby si uměl říci, co potřebuje, např. více času na psaní písemných prací, používat počítač pro zpracování delších textů apod.

1. ÚVOD – CO JE DYSLEXIE

Pamatujete si, když Vám poprvé řekli, že Vaše dítě má dyslexii? Možná Vám to zrovna sdělil nějaký odborník. Asi Vás v ten okamžik napadlo mnoho různých otázek:

- ✗ Co to znamená?
- ✗ Co moje dítě dokáže a co ne?
- ✗ Jak mu jako rodič mohu pomoci?
- ✗ Jak vysvětlím příbuzným, v čem problém spočívá? Budou mi rozumět a přijmou to?
- ✗ Jak moje dítě zvládne školu? Budou učitelé akceptovat jeho speciální potřeby?
- ✗ Kdo nám pomůže?
- ✗ Existuje nějaký lék na dyslexii?
- ✗ Jaká bude školní docházka mého dítěte? Propadne? Zvládne všechny třídy? Dokáže studovat na střední škole?
- ✗ ... atd.

Tato příručka se snaží nabídnout Vám odpovědi na tyto otázky (alespoň na některé). Rodiče hrají v životě dítěte klíčovou roli. Když čelí nějakým obtížím, stáváte se ještě důležitější. Přestože jsou dopady dyslexie zřejmé především ve škole, Vy se musíte umět zastat svého dítěte. To znamená, že potřebujete rozumět tomu, v čem spočívají jeho obtíže a jak ono samo a jeho okolí může tyto obtíže překonat. Není to vždy jednoduché a je to celoživotní proces. Nicméně čím více dokážete své dítě podpořit, tím je pravděpodobnější, že zvládne projít celým vzdělávacím procesem úspěšně. Uvědomme si, že děti tráví většinu svého času ve škole. Představuje nedílnou součást jejich života, a právě proto si zaslouží v ní uspět, mít chuť se učit a užívat si alespoň některé části učení.

Cílem našeho manuálu je pomoci Vám, abyste dokázali druhým vysvětlit, v čem tkví obtíže, jimž čelí Váš potomek. Nemusíte být odborníkem na

dyslexii, ale jste odborníkem na své dítě a máte právo požadovat pro ně to nejlepší. Začněme tedy od začátku. Nejprve se podíváme na to, co je dyslexie a jak můžete svému okolí vysvětlit tyto problémy.

Zde je **oficiální definice dyslexie** zveřejněná Mezinárodní dyslektickou asociací (IDA) na počátku tohoto tisíciletí:

„Dyslexie je charakterizována obtížemi s přesným a/nebo plynulým rozpoznáváním slov a obtížemi s technikou čtení a gramatikou. Tyto potíže obvykle pramení z deficitu fonologické složky jazyka a jsou nečekané v kontextu dalších poznávacích schopností i s ohledem na kvalitu výuky. Další důsledky dyslexie mohou spočívat v problémech s porozuměním čtenému textu, limitované zkušenosti se čtením, která vede k poklesu rozvoje slovní zásoby i dalších znalostí.“

Nicméně rádi také uvádíme neoficiální definici dyslexie, která brání označování dětí a možná dokonce nabízí náměty, jak s dětmi pracovat. Zní:

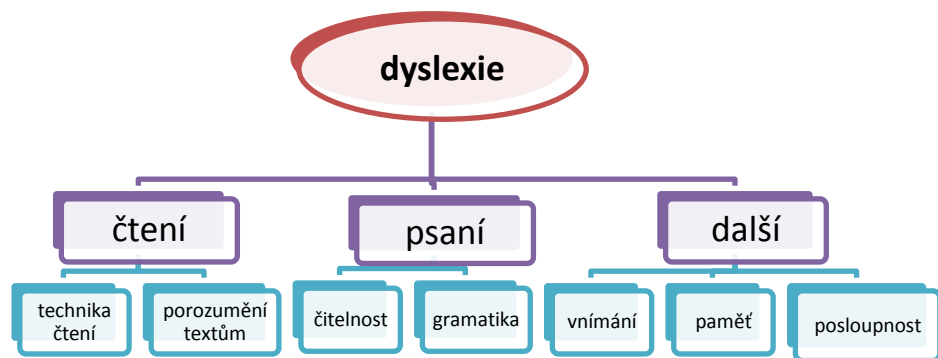
“Lidé s dyslexií jsou ti, kteří používají jiné způsoby, jak získávat informace, které potřebují k učení.”

To znamená, že Váš syn nebo dcera se dokážou naučit číst a psát. Mají své silné a slabé stránky stejně jako kdokoli z nás. A mohou dosáhnout stejných výsledků jako jejich spolužáci bez dyslexie v mnoha oblastech vzdělávání.

Musíme se ovšem zamyslet nad vhodnými způsoby, jak se dítě (a také dospívající a dospělý) může co nejlépe učit číst a psát. Nezřídka to znamená, že se osvojování těchto dovedností budete muset více věnovat. Váš potomek bude muset některé učivo trénovat intenzivněji. Vše záleží na způsobu, jak je učivo dítěti prezentováno. Když po něm budeme stále dokola chtít, aby si opakovalo učení tradičními způsoby, možná se příliš mnoho nenaučí navzdory množství času, které bude věnovat přípravě do

školy. Navíc hrozí, že si brzy začne zoufat, ztratí motivaci a nadání nebude využito. Je proto důležité přemýšlet o tom, jak se Vašemu dítěti nejlépe učí a pomoci mu, aby se mohlo co nejdříve učit nezávisle. Nemůžeme přitom spoléhat na postupy, které byly v našem školství roky využívány. Možná zabírají na jiné děti, ale ne vždy! Jednoduše řečeno, informace sdělované v písemné podobě, nebo vyžadující psaní a čtení, nejsou nejlepším zdrojem učení pro lidi s dyslexií.

Které **dovednosti** jsou **dyslexií** nejvíce **ovlivněny**?

Obrázek 1 – Oblasti oslabení způsobené dyslexií¹

Každý jedinec s dyslexií má svůj specifický profil silných a slabých stránek. Dokonce i nejtradičtější symptomy dyslexie se mohou lišit intenzitou a projevy (např. někteří lidé s dyslexií vůbec nezvládají číst, zatímco jiní čtou vcelku plynule, ale příliš nezvládají porozumění čtenému textu, a zase jiná skupina může číst velmi pomalu se zjevnými obtížemi a mnoha chy-

¹ Demonet, Taylor, & Chaix, 2004; Nicolson, & Fawcett, 2008; Reid, 2003; Vellutino, Fletcher, Snowling, & Scanlon, 2004.

bami, ale rozumí textu velmi dobře). Projevy dyslexie se také mění s věkem – co představuje velký problém na počátku školní docházky, se může stát později méně podstatným a naopak. Navíc se intenzita projevů bezpochyby zmírní při intenzivním nácviku. Přesto je stále žádoucí poskytovat žákovi ve škole i doma adekvátní uzpůsobení podmínek pro učení.

Kromě čtení a psaní hovoříme v souvislosti s dyslexií o oslabení některých dalších poznávacích funkcí (jak ukazuje obrázek výše). Co jsou **nejčastější obtíže spojené s dyslexií**?

- ✓ Hovoříme-li o vnímání, máme na mysli sluchovou perцепci, konkrétně tzv. **fonologické uvědomění**², které je pokládáno za hlavní zdroj dyslektických obtíží; u dítěte můžete pozorovat následující problémy (všechny dohromady se podílejí na tzv. fonologickém uvědomění):
 - obtíže s rýmováním,
 - nedostatečné uvědomění hlásek ve slovech,
 - obtíže při slabikování slov,
 - obtíže rozdělit slovo na hlásky,
 - obtíže spojit z hlásek slovo,
 - obtíže se sluchovým rozlišováním (tj. odlišením podobně znějících slov),
 - obtíže s fonologickou manipulací (tj. manipulací s hláskami ve slovech),
 - rychlé automatické jmenování (tj. rychlé vybavení jmen a názvů předmětů, jevů či událostí, které dítě právě vidí),
- ✓ v jazycích s pravidelným pravopisem³ (tj. jazycích, v nichž čteme, jak píšeme, tedy máme přesná pravidla, jak čteme písmena a slova – např. v italštině, češtině, němčině, lotyštině) odborníci někdy

² Anthony, Lonigan, Driscoll, Philips, & Burgess, 2003; Snowling, 2000.

³ Brunswick, McDougall, & de Mornay Davies, 2010.

zmiňují také obtíže se zrakovým vnímáním⁴, které zahrnují následující zdroje problémů:

- zrakové rozlišování (tj. rozpoznání rozdílů mezi podobnými symboly, znaky, písmeny),
 - zrakovou analýzu (tj. uvědomění si částí celku, který vidíme),
 - vnímání tzv. gestaltů (tj. uvědomění si, jak prezentované části tvoří celek),
 - vnímání figury a pozadí (tj. které části obrázku jsou hlavní a které jsou méně podstatné),
- ✓ **paměť** může být charakterizována z mnoha různých úhlů pohledu, ale v souvislosti s dyslexií jsou zpravidla oslabené krátkodobá a pracovní paměť⁵:
- **krátkodobou paměť** potřebujeme, abychom si dočasně zapamatovali, co vidíme nebo slyšíme (např. zapamatovat si číslo strany, na níž si máme otevřít knihu, zapamatovat si telefonní číslo, než ho vytočíme, zapamatovat si, co si máme přepsat z tabule poté, co jsme si to na ní přečetli); jakmile nám nefunguje správně krátkodobá paměť, nelze ani ukládat informace do dlouhodobé paměti – to znamená, že učení trvá déle a je mnohem obtížnější, pokud se spoléháme na mechanické zapamatování,
 - **pracovní paměť** využívá informace uložené v krátkodobé paměti a vybavené z dlouhodobé paměti, když řešíme určitý úkol (např. počítáme z hlavy příklad, píšeme si poznámky z výkladu učitele, píšeme seminární práci),
- ✓ **posloupnost**⁶ znamená, že při práci dodržujeme sled určitých činností; když řešíme problém, držíme se sekvence dílčích kroků,

⁴ Pickering, 2001; Stein, 2001; Stein, & Kapoula, 2012.

⁵ Baddeley, 2007; Beneventi, Tønnessen, Erslund, & Hugdahl, 2010; Gathercole, & Holme, 2014; Mather, & Wendling, 2012; Menghini, Finzi, Caresimo, & Vicari, 2012; Palmer, 2012.

abychom dosáhli výsledku; jedinci s dyslexií někdy čelí obtížím, když musí tak přesně dodržovat pravidla posloupnosti (někdy znají výsledek, ale neumí říci, jak k němu dospěli, nedokážou to vysvětlit druhým); posloupnost může také souviset s obtížemi porozumět časovým relacím.

Toto jsou rozličné oblasti, jež mohou být oslabené v důsledku dyslexie. Mějme však na paměti, že klíčový problém spočívá ve čtení.

Co dalšího víme o dyslexii⁷?

- ✘ Je vrozená.
- ✘ Je to celoživotní zátěž.
- ✘ Je geneticky podmíněná – může být dědičná.
- ✘ Obtíže, které způsobuje, mohou být zmírněny nebo redukovány intenzivním nácvikem a vhodnými formami tréninku, který obvykle trvá po celou dobu školní docházky dítěte.
- ✘ Na dyslexii neexistuje žádný lék.
- ✘ Souvisí s řečovými schopnostmi a jazykovými dovednostmi – někteří lidé s dyslexií mohou čelit obtížím také v těchto oblastech.
- ✘ Statistiky říkají, že v populaci je přibližně 5 – 10 procent lidí s dyslexií.
- ✘ Říká se, že chlapci mívají dyslexii častěji než děvčata, ale někdy spíše platí, že děvčata jsou méně často odesílána do poradenských zařízení s žádostí o pomoc.
- ✘ Když dětem adekvátně nepomůžeme, mohou se u nich rozvinout tzv. sekundární symptomy, které zahrnují nízké sebevědomí, nízké sebepojetí, nízkou sebedůvěru – jejich osobnost může být ovlivněna dlouhodobými obtížemi ve škole, negativní zpětnou vazbou a zoufalstvím, které zažívají!

⁶ Reid, 2003.

⁷ Demonet, Taylor, & Chaix, 2004; Reid, 2003; Vellutino, Fletcher, Snowling, & Scanlon, 2004.

Ovšem dyslexie bývá spojována také s některými „**pozitivy**“⁸. Říká se, že lidé s dyslexií jsou:

- ☺ kreativnější,
- ☺ dobře pracují s obrazovým materiálem, dobře si představují v obrazech,
- ☺ lépe přemýšlejí celostně, v kontextu, v souvislostech,
- ☺ někdy sami říkají, že jim dyslexie dala vytrvalost a naučila je pracovat, aby dosáhli svého.

Znáte nějaké slavné lidi s dyslexií?

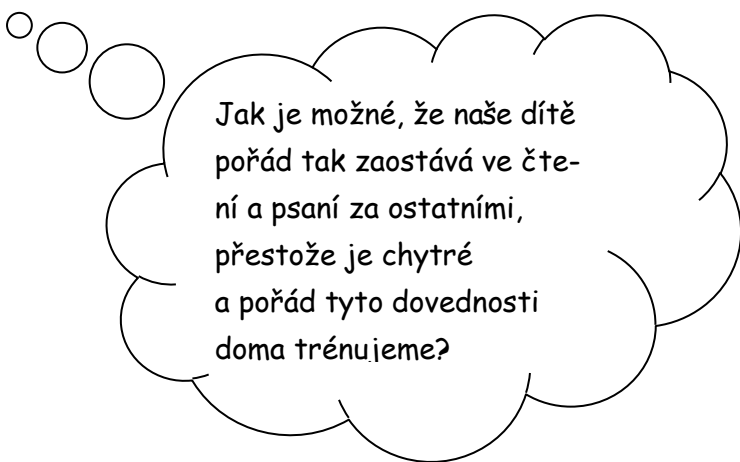
- » Orlando Bloom (herec)
- » Tom Cruise (herec)
- » Whoopi Goldberg (herec)
- » Keanu Reeves (herec)
- » Robin Williams (herec)
- » Pablo Picasso (umělec)
- » Auguste Rodin (umělec)
- » Andy Warhol (umělec)
- » Muhammad Ali (boxer)
- » Magic Johnson (atlet)
- » Henry Ford (vynálezce a obchodník)
- » William Hewlett (podnikatel)
- » Winston Churchill (ministrský předseda Spojeného království Velké Británie a Severního Irska)
- » John F. Kennedy (prezident USA)
- » Nelson Rockefeller (viceprezident USA)
- » Woodrow Wilson (prezident USA)

⁸ Everatt, Steffert, & Smythe, 1999.

- » Agatha Christie (spisovatelka)
- » Francis Scott Fitzgerald (spisovatelka)
- » Alexander Graham Bell (vynálezce)
- » Thomas Edison (vynálezce)
- » John Lennon (hudebník – člen kapely Beatles)
- » ... a Vaše dítě

Jako rodič jste si možná první všimli, že Váš potomek čelí určitým obtížím. Možná jste nerozuměli tomu, v čem problémy spočívají, ale uvědomovali jste si, že jeho schopnosti a dovednosti, jeho nadšení z učení nových věcí a jeho školní výsledky a úroveň čtení a psaní jsou ve vzájemném rozporu.

Přestože nejste odborníkem na pedagogiku a psychologii, jste odborníkem na své dítě. Zde je **pár tipů, čeho si můžete v chování dítěte všimnout**⁹.

Jak je možné, že naše dítě pořád tak zaostává ve čtení a psaní za ostatními, přestože je chytré a pořád tyto dovednosti doma trénujeme?

- ✓ **projevy (rizikové faktory) v předškolním věku:**
 - obtíže naučit se řeč,
 - obtíže naučit se správnou výslovnost některých zvuků nebo slov,

⁹ Mather, & Wendling, 2012.

- používání nesprávných gramatických tvarů při hovoru,
 - potíže naučit se básničky nebo při vymyšlení rýmů,
 - obtíže zapamatovat si některé informace,
 - nezájem o písmena a/nebo čísla,
 - nepříliš velký zájem o školu,
- ✓ **projevy (rizikové faktory) ve škole:**
- obtíže naučit se číst navzdory intenzivnímu nácviku ve škole i doma,
 - obtíže zapamatovat si názvy písmen,
 - obtíže rozdělit slova do slabik,
 - obtíže identifikovat písmena ve slovech (např. určit první a poslední písmeno nějakého slova, rozdělit slovo na písmena, nebo naopak z písmen slovo složit),
 - obtíže vymýšlet rýmy,
 - obtíže určit rozdíl mezi podobně znějícími slovy a/nebo slabikami,
 - obtíže naučit se psát přes veškerou snahu učitelů i rodičů,
 - obtíže zapamatovat si, jak písmena vypadají,
 - obtíže aplikovat gramatická pravidla,
 - nepříliš čitelný rukopis,
 - obtíže zapamatovat si seznamy slov a další informace, pokyny, básničky apod. (přestože si dítě může velmi dobře pamatovat informace z příběhů, které mu někdo vypráví, nebo to, co vidělo),
 - obtíže v prostorové orientaci a časových vztazích,
 - chyby při čtení a psaní, které spočívají v záměnách podobných slov a/nebo písmen.

Pokud zpozorujete jakékoli z těchto obtíží, neznamená to, že Vaše dítě má dyslexii. Pouze Vám to říká, že byste měli být obezřetní, pomáhat svému potomkovi a trochu více se školní práci věnovat. Pokud se ovšem obtíže

objevují ve více různých oblastech a dítě se jich nemůže zbavit, přestože intenzivně pracuje ve škole i trénuje doma, pak je na čase probrat tyto problémy s odborníkem a hledat další pomoc.

2. LEGISLATIVA V ČESKÉ REPUBLICE

Dítě s dyslexií je pokládáno za dítě se speciálními vzdělávacími potřebami (SVP). Jakmile takové dítě začne docházet do školy, jeho potřeby musí být zohledňovány v souladu se školským zákonem číslo 561/2004 Sb. (odstavec 16). Ustanovení ze školského zákona jsou pak dále upravována vyhláškami Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Vyhlášky související se speciálními vzdělávacími potřebami jsou následující:

- ➔ Vyhláška č. 72/2005 (zaměřená na poradenské služby)
- ➔ Vyhláška č. 73/2005 (zaměřená na vzdělávání žáků se SVP)
- ➔ Vyhláška č. 116/2011 (upravuje vyhlášku č. 72/2005)
- ➔ Vyhláška č. 147/2011 (upravuje vyhlášku č. 73/2005)
- ➔ Vyhláška č. 103/2014 (upravuje vyhlášku č. 73/2005)

Poradenství

Žákům a studentům s dyslexií jsou nabízeny poradenské **služby v pedagogicko-psychologických poradnách**. Každá škola má svoji spádovou poradnu. Pokud to uznáte za vhodné, požádejte o kontakt učitele svého dítěte nebo výchovného poradce (každá škola má alespoň jednoho výchovného poradce, který má žáky se SVP na starosti – hledejte případně na webových stránkách školy).

Pokud nejste se službami spádové poradny spokojeni, máte možnost požádat o poradenství v jiné poradně. Objednací doba může být trochu delší, neboť mají své vlastní klienty ze spádových škol. Avšak mají povinnost poskytnout pomoc i Vám.

Můžete také navštívit soukromou praxi logopeda, speciálního pedagoga, psychologa a/nebo spolupracovat s nějakou nestátní neziskovou organizací, která se zaměřuje na jedince s dyslexií. Nicméně mějte na paměti, že

pedagogicko-psychologické poradny jsou jediné instituce, které mohou legálně zaštitit individuální vzdělávací plán pro Vaše dítě ve škole.

Uzpůsobení

Podle současné legislativy má žák s dyslexií (tj. žák základní školy i student střední školy) nárok na uzpůsobení školní práce.

V současné době se rozlišují dva typy uzpůsobení podmínek práce:

↳ vyrovnávací opatření

- ta jsou především pro žáky s mírnějšími obtížemi,
- mohou být zařazena do výuky učitelem na základě jeho rozhodnutí, škola nemusí mít oficiální dokument z poradenského zařízení,
- měla by být využívána, jakmile se u žáka začnou projevovat nějaké obtíže – zatímco učitelé čekají na zprávu z vyšetření

a doporučení stanovená pedagogicko-psychologickou poradnou, mohou již do výuky zařazovat různá vyrovnávací opatření, která žákovi školní práci maximálně usnadní.

↳ podpůrná opatření

- ta jsou do výuky zařazována na základě doporučení stanovených ve zprávě z vyšetření v poradně,
- obvykle se kombinují s vyrovnávacími opatřeními,
- užívají se pro žáky s výraznějšími obtížemi,
- škola na základě zařazení podpůrných opatření může požádat zřizovatele o finanční podporu (peníze mohou být využity na nákup různorodých učebních pomůcek pro žáky se SVP a/nebo na odměnu pro školního speciálního pedagoga nebo kvalifikovaného učitele, který se těmto žákům

individuálně věnuje a má s nimi hodiny reedukací mimo běžný rozvrh žáků).

Individuální vzdělávací plán (IVP)

Je-li dítě diagnostikováno v poradně a jeho obtíže se ukážou jako obzvláště rozsáhlé, má nárok na tvorbu IVP. Poradna připraví tzv. **podnět k integraci**, který obsahuje seznam doporučených postupů a pomůcek pro konkrétní dítě, případně stanovuje rozsah hodin individuální péče ve škole, kterou by škola měla zajistit. Celý tento proces se nazývá integrace žáka se SVP.

Rodiče musí ovšem požádat ředitele školy o vytvoření IVP pro svého potomka. Vedení školy se může rozhodnout, zda bude žáka integrovat či nikoli. Bývá obvyklé, že škola následuje doporučení poradenského zařízení a dítě integruje. Nejčastějším důvodem, proč ředitel tento postup odmítne, je, že v příslušné třídě už je integrováno pět jiných žáků a legislativa stanoví, že více žáků v jedné třídě integrováno být nemůže. Potom je ovšem na místě, aby vedení školy společně s rodiči žáka hledali jiné řešení vzniklé situace. Potřeby žádného dítěte nemohou být ignorovány jen z důvodů legislativních ustanovení! Pokud by ředitel školy zamítl integraci a nejevil snahu situaci dál řešit, obraťte se s prosbou o pomoc na poradenské zařízení, které Vašeho potomka vyšetřovalo. Bohužel v některých případech může být jediným vhodným řešením změna školy.

Jakmile ředitel školy souhlasí s integrací, učitelé musí **vytvořit žákovi IVP**. Ideální situace nastává, když se všichni zainteresovaní (tj. učitelé, rodiče i žák) podílejí na tvorbě IVP. Tento dokument by měl obsahovat informace o využívání vhodných výukových postupů a/nebo opatření při výuce ve škole, výčet kompenzačních pomůcek, postupy při zkoušení a hodnocení žáka, očekávané cíle vzdělávání pro jednotlivé vyučovací předměty v daném školním roce, „povinnosti“ učitelů, žáka i rodičů žáka (posledních dvou jmenovaných především při domácí přípravě do školy), postupy ree-

dukací, jméno konkrétního odborníka, který za IVP zodpovídá. IVP musí být vytvořen nejpozději měsíc po vydání souhlasu s integrací a všichni vyučující se jím musí řídit.

IVP by měl být „**živý dokument**“, který je intenzivně využíván učiteli i rodiči! Měl by představovat užitečný **zdroj pomoci** pro žáka se SVP!

2. LEGISLATIVA V ESTONSKU

Kompletní výčet speciálních vzdělávacích potřeb (SVP) je uveden v zákoně o základních a středních školách (BSGL), který platí od roku 2010 a prošel úpravami v roce 2013. Dyslexie/specifické poruchy učení (SPU) jsou v zákoně zahrnuty do kategorie „výukové obtíže“. O dyslexii se nehovoří zvlášť.

Ve školství je využíván třístupňový model péče o žáky se SVP:

1. školní úroveň – žákům se SVP je poskytována podpora a pomoc v rámci školy, která využívá své vlastní zdroje a odborníky,
2. regionální úroveň – do práce se žáky se zapojují i poradenští pracovníci a další odborníci z regionálních poradenských zařízení,
3. úroveň doplňkových služeb – přibývají další podpora a další odborníci mimo první a druhou úroveň péče, nejčastěji se jedná o specialisty z univerzit v Tallinnu a v Tartu.

BSGL stanoví, že každé regionální státní poradenské zařízení v Estonsku zodpovídá za žáky se SVP a musí jim poskytovat podporu, a to včetně žáků s obtížemi ve čtení. Každá škola musí žákům v souladu s kurikulem uzpůsobit výuku, výukové metody a/nebo ve spolupráci s odborníkem (speciálním pedagogem, psychologem, sociálním pracovníkem, sociálním pedagogem) vytvořit pro žáka individuální vzdělávací plán. Mnoho škol, nikoli všechny, nabízí také služby speciálního pedagoga nebo logopeda. Poradenská zařízení zmíněná na druhé úrovni působí v každém okrese. Vzdělávací instituce, tj. školy a poradenská zařízení musí budovat podpůrný systém, jehož hlavní cíle jsou: časná identifikace a zařazení podpůrných opatření a dalších služeb do výuky.

BSGL popisuje žáky se SVP a vymezuje hlavní postupy identifikace SVP. Za tyto žáky jsou považováni žáci nadaní, žáci s výukovými obtížemi, se

zdravotními problémy, handicap, obtížemi v prožívání a chování, s dlouhodobou absencí ve škole, ti, pro něž je estonština druhým jazykem. Ti všichni potřebují uzpůsobení obsahu učiva, vyučování, délky učení, prostředí (nástroje, učebny, jazyk, poskytnutí odborníka) a/nebo výstupů z výuky. Hlavní pedagogicko-psychologické přístupy k identifikaci SVP zahrnují: pozorování žáka v různorodých situacích, získání informací o předchozím vzdělávání i domácím prostředí, výsledky lékařské a speciálně pedagogické diagnostiky.

Hlavní principy vzdělávání žáků se SVP vycházejí z pojetí inkluzivního vzdělávání, které říká, že každé dítě má právo na vzdělání ve škole, která je nejbližší jeho domovu. Výuka žáků se SVP se upravuje v souladu se školním vzdělávacím programem příslušné školy. Ředitel školy stanoví osobu zodpovědnou za příslušného žáka, která organizuje spolupráci mezi vedením školy, učiteli, dalšími odborníky a rodiči tak, aby jeho potřeby ve výuce i proces diagnostiky byly naplněny.

Každá škola může mít **třidu pro žáky se SVP**. Nejčastěji jsou však ve školách skupiny pro žáky se SVP, v nichž probíhají reedukace. Maximální počet v těchto skupinách činí šest žáků.

Další možností podpory žáků se SVP je tvorba individuálního vzdělávacího plánu (IVP). IVP obsahuje doporučení na podporu a další rozvoj žáka. Může být zpracován pro každého žáka pro všechny vyučovací předměty nebo pouze pro jednotlivé předměty, ve kterých se obtíže projevují. Obsahuje také doporučení poradenských pracovníků, která jsou v souladu se SVP žáka. Tato doporučení jsou určena učitelům i rodičům.

Vyhláška ministerstva školství a výzkumu stanoví také průběh závěrečných zkoušek. Tyto podmínky jsou často využívány pro sledování pokroků žáků se SVP. Patří mezi ně:

- 1) poskytnutí **času navíc** až o patnáct minut na každou hodinu (60 minut),
- 2) **samostatná místnost**,
- 3) poskytnutí **přestávek navíc** v rozsahu až deset minut na jednu hodinu (60 minut),
- 4) **ústní prezentace otázek i veškerých textů** zahrnutých do zkoušky pro žáky se zrakovými handicapy a pro žáky s obtížemi ve čtení,
- 5) **využívání slovníků, přehledů učiva apod.** pro žáky s poruchami učení,
- 6) **zjednodušení pokynů, přesný popis a ústní prezentace pokynů** pro žáky s poruchami učení,
- 7) **odlišné zkoušení, zpravidla ústní formou** pro žáky s obtížemi v písemném projevu.

Zcela nový systém poradenské práce měl na regionální úrovni nabýt platnosti v září 2014.

Sny a skutečnost v legislativě

Aktualizovaný zákon BSGL (platný od roku 2010, novelizovaný v roce 2013) stanoví výčet studentů se SVP, hlavní myšlenky a organizaci podpory a reedukací ve výuce. Na státní úrovni je prosazován a upravován inkluzivní přístup ke vzdělávání. Systém podpory ve výuce je zajišťován *de jure* a zařazován do výuky v rámci možností každé školy. Podpora žáků se SVP ovšem není dostupná na náležité úrovni v každé škole.

Existuje mnoho důvodů, proč je stávající BSGL obtížné uvést do praxe. Nedostatek zdrojů je obzvlášť patrný v následujících oblastech:

- a) **zaměstnanci:** učitelé, asistenti učitele a speciální pedagogové chybí v řadě škol;

- b) **vzdělávání učitelů, pregraduální příprava i další vzdělávání** se nezaměřují v dostatečném rozsahu na téma speciálních vzdělávacích potřeb;
- c) **didaktické pomůcky i další materiály** musí teprve vzniknout a prověřit se v každodenní praxi;
- d) **všeobecné povědomí i vzdělávání rodičů** potřebují výraznější posílení a zdokonalení.

2. LEGISLATIVA V ITÁLII

Itálie má dlouhou tradici inkluzivního vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, která započala už v roce 1992, kdy byl schválen zákon č. 104/92. Ten je pokládán za klíčový milník v této oblasti. Zákon zdůrazňuje aktivitu školy a učitelů v procesu inkluze žáků s jakýmkoli výukovými obtížemi.

Zákon č. 104/92 se snaží poskytovat praktické návody v různých kontextech speciálních vzdělávacích potřeb, tj. z hlediska sociálního, pracovního i vzdělávacího.

Během uplynulých dvaceti let platnosti zákona se v italské společnosti rozvinulo poměrně komplexní přemýšlení o inkluzi. Díky mnoha událostem, které zvyšovaly povědomí o inkluzi, novým vědeckým studiím a novému systému vzdělávání napomohla legislativa ucelenému přístupu k žákům s výukovými obtížemi.

Nové přístupy a postupy byly formulovány v prvním zákoně zaměřeném přímo na dyslexii, tj. zákon č. 170/2010 „Pravidla vzdělávání žáků se specifickými poruchami učení (SPU)“. Tento zákon vydaný na národní úrovni upravuje legislativu na regionální úrovni.

Zákon obsahuje devět částí, nejdůležitější jsou:

- Článek 1 definuje různé druhy specifických poruch učení (dyslexie, dysortografie, dysgrafie, dyskalkulie), odlišuje je od jiných poruch, jak jsou stanoveny v zákoně č. 104/92.
- Článek 2 vymezuje práva žáků se SPU; tj. právo na úpravu podmínek vzdělávání, na poskytování speciálních pomůcek a zajištění spolupráce mezi školou, rodinou a poradenským zařízením. Mimo to je zde zdůrazněna nutnost dalšího vzdělávání učitelů i podpory

povědomí o dyslexii v rodině, aby bylo zajištěno, že bude plně využit potenciál žáka.

- Článek 3 zdůrazňuje roli školy v identifikaci problémů a okamžitém informování rodiny, která převeze zodpovědnost za zajištění komplexní diagnostiky dítěte v poradenském zařízení.
- Článek 5 poukazuje na právo žáků na používání kompenzačních pomůcek ve škole. Ty jsou v článku také dále vyjmenovány a popsány.
- Článek 6 stanoví, že rodinní příslušníci dítěte se SPU mohou využívat klouzavou pracovní dobu (ale pouze v době docházky dítěte do základní školy).
- Článek 7 hovoří o diagnostice a prevenci, která má být zajištěna ve spolupráci s poradenským zařízením.

Přijetí tohoto národního zákona představuje velmi důležitý krok v podpoře žáků s dyslexií, zejména proto, že hovoří o zapojení tří různých účastníků vzdělávání – školy, rodiny a poradenského zařízení. Celý proces je především zaměřen na žáka, což má vést k plnému využití jeho možností ve výuce, v další profesní přípravě i v zaměstnání. Stanou se tak z nich občané plně zařazení do společnosti.

Zákon uvažuje o SPU jako o obtížích, které mohou být změněny prostřednictvím reedukací a využití vhodných výukových postupů.

2. LEGISLATIVA V LOTYŠSKU

O dyslexii se velmi málo hovoří, a tak není příliš zmiňována ani v legislativě. Dyslexie je na seznamu ve vyhláškách věnovaných vzdělávání žáků se zdravotními obtížemi, jež stanovují, že má žák speciální vzdělávací potřeby. Prostřednictvím těchto vyhlášek není stanovena diagnóza, ale žákovi je přidělen kód, který ho opravňuje k výuce v jednom z osmi speciálních vzdělávacích programů. Dyslexie je zmíněna ve dvou z těchto programů – v programu pro specifické poruchy učení a v programu pro narušenou komunikační schopnost. Není ovšem jasné, jaký je mezi oběma pojetími dyslexie v těchto odlišných programech rozdíl.

Žáci s dyslexií jsou pak umístěni do jedné ze tří škol pro žáky s logopedickými obtížemi nebo do tříd se speciálním vzdělávacím programem pro žáky s narušenou komunikační schopností (existuje dvacet takových tříd v osmi stech školách v Lotyšsku). Je jim poskytováno stejné vzdělání jako žákům s devatenácti různými diagnózami, které jsou v tomto programu uvedeny. Uzpůsobení průběhu výuky je velmi limitované – většinou se jedná pouze o poskytnutí delšího času na práci. Výpočetní technika či jiné pomůcky moderních technologií prakticky nejsou používány – pouze ve výjimečných případech, kdy rodiče žákům sami zakoupí počítač. Nicméně mnozí žáci navštěvující 1. až 4. třídu běžných základních škol docházejí na reedukace zaměřené na logopedické obtíže, někdy také na písemné dovednosti.

V průběhu závěrečných a státních zkoušek jsou žákům jako jediné pomůcky nabídnuty záložka na čtení a kartičky, na něž si mohou zapisovat, co nesmí zapomenout. Žádný student středních škol nezíská podporu ve výuce či možnost využití speciálních pomůcek v souvislosti s dyslexií či jinými specifickými poruchami učení.

3. JAK S DÍTĚTEM HOVOŘIT O JEHO DYSLEXII

Je pravděpodobné, že Váš potomek je první, kdo si uvědomuje, že se mu nedaří číst a psát stejně dobře jako jeho spolužákům. Asi nezná slovo dyslexie, ale ví, že něco není v pořádku.

Lexi Walter Wright je americký odborník, který vytvořil webové stránky nazvané *Understood*, na kterých rodičům vysvětluje, co jsou specifické poruchy učení a poruchy pozornosti. A zde také radí, jak mají rodiče hovořit o dyslexii se svým dítětem (www.understood.org)¹⁰:

1. Vyberte si klidnou chvíli (nemluvte o tom, když se dítě právě rozčiluje nad svými domácími úkoly nebo nad učením). Začněte tím, že si řeknete, co se ve škole daří velmi dobře.
2. Řekněte si, co je dyslexie. Jde o obtíže se čtením, které má spousta lidí. Vaše dítě není jediné. Dyslexie nemá nic společného s inteligencí – s náležitou podporou a pomocí může Vaše dítě zvládnout v životě cokoli, co si bude přát.
3. Vyjadřujte se přesně – když dostanou obtíže dítěte přesný název, snadněji je zvládnete. Povídání o dyslexii je jen začátek další důkladné pomoci ve škole – k té by měly patřit hodiny reedukací a nácvik čtení, také vytvoření individuálního vzdělávacího plánu (IVP). Když už mluvíme o dyslexii, tak ať je to v náš prospěch!
4. Žáci s dyslexií se někdy obávají, že si o nich učitelé budou myslet, že se ve škole dost nesnaží. Vysvětlete svému dítěti, že učitelé mohou využít mnoho různých způsobů, jak žákům s obtížemi ve čtení pomoci učivo zvládnout. Řekněte mu, že se ho budete ptát na názory a nápady, až se bude tvořit jeho IVP. Bude důležité, aby se také zapojilo.

¹⁰ Wright, 2014.

5. Ujistěte své dítě, že ho vždy a všude budete podporovat – doma, ve škole, v každodenním životě.
6. Děti s dyslexií mají mnohdy více péče a pozornosti než jejich sourozenci bez dyslexie. Vysvětlete svému dítěti, že byste totéž udělali pro jeho bratra nebo sestru, kdyby to potřebovali. Ujistěte ho, že sourozenci situaci chápou.
7. Je na Vašem dítěti, jak moc chce s lidmi mimo školu o dyslexii mluvit. Řekněte mu, že stačí, když řekne, že se učí trochu odlišně číst a není pravda, že mu to vůbec nejde.
8. Opakovaně ujišťujte své dítě o jeho otevřené budoucnosti. Říkejte mu, že zvládne vše, co si bude přát, jen je třeba trocha péle a odhodlání. Povídejte si o jeho plánech do budoucna – o studiu na vysoké škole, práci, dospělém životě. Potřebuje slyšet, že jeho obtíže ve čtení mu nemůžou bránit v jeho životních plánech.

V některých zemích stále koluje mnoho mýtů o dyslexii a lidé s dyslexií jsou stigmatizováni, proto je důležité hovořit o ní jasně a srozumitelně a používat přesná označení, abychom podobným zkresleným představám zabránili. Je důležité dát dítěti najevo, že si nemyslíte, že by bylo méněcenné kvůli dyslexii. Dyslexie ho neurčuje, necharakterizuje – je to jen jedna část jeho osobnosti, společně se všemi jeho schopnostmi, dovednostmi a zájmy. Čím dříve to Vaše dítě pochopí, tím dříve se bude umět obhájit v různorodých situacích ve škole i v běžném životě.

Jak mluvit o dyslexii s rodinnými příslušníky

Rodiče by měli ostatním rodinným příslušníkům vysvětlit, že jejich potomek má dyslexii. Zejména tehdy, když ostatní registrují, že čtení a psaní je pro dítě náročné a nedaří se mu. Vždy hovořte zcela přesně a co nejvíce srozumitelně – rodina musí nabýt dojmu, že chápete, co dyslexie znamená. Je třeba zamezit jakémukoli nálepkování dítěte. Když se na dyslexii

budete dívat jako na nedílnou součást života dítěte, který ovšem neznamená nic definitivního, ostatní to tak také budou vnímat.

Jak mluvit o dyslexii s učiteli

Hovory s učiteli obvykle představují vzájemnou výměnu informací. Někdy jsou to oni, kteří si dříve než Vy všimnou, že dítě může mít dyslektické obtíže (což je logické zejména v situacích, kdy se dyslexie projeví při osvojování čtení a psaní ve škole).

Hovory s učiteli mohou mít alespoň tři různé formy:

1. Doma si všimnete, že se dítě trápí se čtením a psaním a vykazuje i další symptomy dyslexie. Pak to jste zpravidla Vy, kdo podnítl rozhovor s učiteli. Řekněte jim, čeho si všímáte a ptejte se na jejich postřehy. Pokud se shodnete na podobných problémech, dále diskutujte o tom, jak společně zvládnete dítěti pomoci.
2. Učitelé Vašeho dítěte Vám sdělí, že si všimli nějakých projevů dyslexie. Ptejte se jich na konkrétní symptomy, čeho si všímají, proč si myslí, že jde o dyslexii. Ptejte se učitelů, jestli dítě nějak vyšetřovali, zda analyzovali jeho chyby ve čtení a psaní. Pokud ano, chtějte po nich, aby Vám poskytli zápis s výsledky. Požádejte je o doporučení, na jaké odborníky se máte s dítětem obrátit. A domluvte se s nimi na dalším postupu ve škole.
3. Pokud už víte, že Vaše dítě má dyslexii (už proběhlo vyšetření, jen nyní hovoříte s novými učiteli, kteří Vašeho potomka doposud neučili), co nejdříve učitele informujte. Také se spojte s výchovným poradcem a požádejte ho (společně s třídním učitelem) o vytvoření individuálního vzdělávacího plánu, případně naplánujte další spolupráci v jiné formě.

4. CO VE ŠKOLE POMÁHÁ

A) Při psaní domácích úkolů a při učení do školy

Domácí úkoly jsou nedílnou součástí školních povinností. Existuje řada způsobů, jak si jejich vypracování zjednodušit. Mnohé z nich pomáhají jak dětem s dyslexií, tak bez ní.

Hlavním cílem domácího úkolu je procvičování toho, co bylo probíráno ve škole. Když jsou úkoly příliš dlouhé nebo příliš složité, stane se z nich zátěž pro dítě i jeho rodinu. Pak je zapotřebí využít některá opatření, použít určité pomůcky a postupy, které pomohou úkol zvládnout.

Nejprve informujte učitele, že domácí úkoly jsou příliš složité a trvají dítěti příliš dlouho. Pak je důležité dohodnout vhodné postupy práce, které se zapíší do individuálního vzdělávacího plánu (IVP) dítěte a na nichž se rodina

a učitelé dohodnou. Mezi základní patří:

- ⤴ jak budou úkoly zadávány učitelem (ve zjednodušené podobě, zvláštní úkoly pro Vašeho potomka, v digitální podobě, nahrávky apod.),
- ⤴ jaké nástroje budou pro vypracování domácích úkolů využívány (výpočetní technika, powerpointové prezentace, myšlenkové mapy, doplňovací cvičení atd.),
- ⤴ jaké množství úkolů bude dítěti zadáváno.

Zde jsou speciální náměty pro rodiče, jak usnadnit dítěti vypracování domácích úkolů.

1. Čtení

- ⤴ **Digitalizované texty.** Pokud je pro dítě čtení i jednoduchých textů velmi náročné, je výhodnější používat audioknihy, nebo skenovat zadané úkoly, takže je lze otevřít v počítači a nechat si je přečíst za využití softwaru, který převádí text na řeč. Pro děti bude mnohem jednodušší „číst texty poslechem“.
- ⤴ **Předčítejte dětem nahlas.** Jestli nejsou elektronické nástroje dostupné, pak je někdy zapotřebí, aby rodič dítěti všechny důležité materiály předčítal.
- ⤴ **Používejte co nejvíce přehledné a strukturované texty.** Texty, které jsou upravené za pomoci tučného písma, různých barev, obrázků či odrážek, jsou pro porozumění obsahu vždy jednodušší. Dítě pak snadněji určí, co jsou důležité pasáže v textu, co se musí naučit, a čtení se stane jednodušší.
- ⤴ **Zjednodušte texty.** Zjednodušení můžeme provést na úrovni slov, vět nebo celého textu. Když mu text zjednodušíme (tj. uijeme slova, jež umí lépe přečíst, která bezpečně zná), porozumění obsahu bude také jednodušší.

2. Psaní

- ⤴ **Využívejte různé grafické formáty pro vyjádření informací.** Hodí se například tabulky, grafy, myšlenkové mapy, diagramy, seznamy informací za odrážkami apod., které všechny napomohou dítěti uspořádat myšlenky a naplánovat, co bude psát.
- ⤴ **Automatické opravy v počítači.** Pomáhají opravit chyby v textech psaných na počítači.

- ⤴ **Používejte co nejvíce počítač.** Zejména v případech, kdy dítě čelí značným obtížím v písemném projevu, se počítač vybavený textovým editorem a programem na automatické opravy chyb velmi hodí. Ještě více pomůže, pokud je v počítači nainstalován program pro hlasový výstup (převod textu na řeč).
- ⤴ **Zpomalte.** Je lepší pomoci dítěti zpracovat dobrou práci, nikoli práci, která bude hotová rychle.

3. Organizace domácí přípravy do školy

- ⤴ **Rutina.** Je užitečné udělat z domácí přípravy pravidelnou záležitost. Poblíž pracovního stolu dítěte se hodí mít vyvěšený přesně sepsaný plán práce.
- ⤴ **Plánujte.** Společně s dítětem byste mohli udělat přehled všeho, co je potřeba pro jednotlivé vyučovací předměty (může se hodit místo slov využít pro požadavky předmětů rozličné symboly) a kdy je nutné vykonávat příslušné aktivity v průběhu týdne. Dítě si podobné informace může zpracovat také formou tabulky, diagramu nebo myšlenkové mapy, což mu pomůže získat přehled.
- ⤴ **Uspořádejte všechny materiály.** Veškeré učivo by mělo být utříděné podle vyučovacích předmětů, ideálně by měl každý mít svoje desky. Hodně pomáhá, když jsou navíc každé desky jiné barvy, která je určena pouze pro příslušný předmět.
- ⤴ **Prostředí.** Místo, kde se dítě učí, by mělo být tiché, dostatečně prostorné a s veškerým potřebným vybavením na dosah (tužky, mapy, počítač, elektronické slovníky, elektronické encyklopedie v počítači, internet atd.).
- ⤴ **Organizace času.** Vždy se vyplatí rozdělit si čas na práci do

zvládnutelných úseků, po kterých následuje přestávka. Dítě s dyslexií mnohdy vyděsí, když nabude dojmu, že množství úkolů je příliš velké.

- ✧ **Zadání.** Když se Vašemu potomkovi stává, že si nezapíše zadání úkolu správně, domluvte se, kterého spolužáka požádáte o pomoc, nebo dohodněte s učitelem, aby pokyny zadával dítěti v písemné podobě. Pokud škola využívá pro takové informace internet či intranet, přesvědčte se, že ho Vaše dítě umí používat.
- ✧ **Komunikace s učiteli.** Vždy se hodí budovat intenzivnější vztahy mezi učiteli a rodiči žáka s dyslexií, aby se posílila vzájemná spolupráce ve prospěch dítěte. Když se s učiteli setkáte, dejte pozor, ať nepůsobíte zbytečně konfliktně, ale zároveň mějte vždy připravené zcela konkrétní příklady problémů a situací, které potřebujete řešit v souvislosti s výukou příslušného vyučovacího předmětu.
- ✧ **Zpětná vazba.** Jakmile dítě zvládne dokončit úkol, vždy jeho práci náležitě oceňte. Zcela konkrétně hovořte o tom, co se mu podařilo. Pokud se dopustí chyb, nepoukazujte na ně přímo, ale proberte možné postupy, jimiž se mu daří práci zvládat, a zkuste vymyslet, co vše by mu pomohlo, aby se vyhnulo obtížím.
- ✧ **Volný čas.** Učení nesmí zabrat veškerý čas. Je zapotřebí nechat dostatek času také na volnočasové aktivity (sporty, kamarády apod.).

B) Při učení ve škole

Rodiče dětí s dyslexií by se měli dohodnout se školou a učiteli na vytvoření individuálního vzdělávacího plánu (IVP) pro své děti.

- ⤴ **IVP.** Tento dokument sepisují učitelé poté, co získali informace od odborníků, kteří žáka vyšetřili, případně s nimi dále spolupracují, i od rodičů. Jeho účelem je přesně popsat postupy výuky i nástroje, které škola použije, aby se Váš potomek učil co nejefektivněji, aniž by došlo k redukci výuky nebo změně školního vzdělávacího programu.

- ⤴ **Nástroje.** Mezi velmi užitečné pomůcky patří počítač a, je-li to možné, škola by měla žákovi umožnit ho využívat v průběhu výuky. Počítač může být majetkem školy, nebo žáka. Pro jednotlivé vyučovací předměty je pak nutné připravovat různé alternativní pomůcky, jako jsou myšlenkové mapy, přehledy učiva apod. Učitelé by měli žáka co nejvíce povzbuzovat, ať veškeré nástroje využívá ve škole i při domácí přípravě.

- ⤴ **Uzpůsobení.** Váš potomek by měl mít upravené podmínky průběhu výuky, což mimo jiné obnáší, že: nebude číst nahlas před třídou, nebude dostávat neohlášené písemné práce, nemusí si pamatovat zpaměti informace (např. násobilku) atd. Má nárok na prodloužení času na práci v průběhu dílčích písemných prací i během pololetních písemných prací. Stejná opatření platí i pro všechny závěrečné zkoušky.

C) Kompenzační pomůcky

Kompenzační pomůcky pomáhají Vašemu dítěti zmírnit či zcela „obejít“ jeho obtíže. Některé mohou využívat moderní technologie, ale i zcela jednoduché nástroje mohou být velmi užitečné a napomáhají rozvíjet dovednosti a potenciál dítěte.

Když je budeme účinně využívat, žák bude při učení mnohem samostatnější. Mezi kompenzační pomůcky patří například:

- » pojmové mapy
- » myšlenkové mapy
- » tabulky násobků
- » diktafon
- » kalkulátor
- » tabulky a přehledy učiva (např. přehled určité gramatiky, nebo postup v geometrii)
- » hlasový výstup z počítače
- » software pro převod mluveného slova na text
- » audioknihy
- » online programy nebo software pro osvojení psaní na počítači všemi deseti prsty

D) Nástroje využívající moderní technologie vhodné pro jedince s dyslexií

V současné době můžeme velmi účinně využívat různé moderní technologie. Zjednoduší práci či postup řešení, které se mohou žákovi s dyslexií zdát příliš složité, kdyby je musel vykonávat zcela samostatně.

Používání počítače ve škole by ovšem neměl vést k stigmatizování žáka. Je nutné, aby byl užíván jako pracovní nástroj, který využije jedinec i skupina. Pro práci s moderními technologiemi doporučujeme¹¹:

¹¹ Navržené nástroje jsou uvedeny v souladu s italským zákonem podporujícím žáky s dyslexií číslo 170/2010, "Pravidla pro specifické poruchy učení (SPU) v kontextu školy" - paragraf 5.

NÁSTROJ	POPIS
Textový editor	Obsahuje program na kontrolu pravopisu, ideálně k němu lze využít také hlasový výstup z počítače.
Hlasový výstup z počítače / Elektronické knihy / Multimediaální slovníky a encyklopedie	Umožňují poslouchat text, který se objevuje napsaný v počítači.
Scanner/OCR (Optical Character Recognition)	Software, který převádí naskenovaný obrázek na text, jenž dokáže nahlas „přečíst“.
Program na převod mluveného slova na text	Přes mikrofon diktujeme informace, které jsou převáděny na text.
Internet	Je to zdroj velkého množství materiálů a obsah webových stránek lze číst prostřednictvím hlasového výstupu z počítače.

5. VÝUKA ČTENÍ

Když začne Váš potomek chodit do školy, učí se číst. Později už ale čtení není otázka učení, ale nástroj – jehož prostřednictvím se učíme. Nicméně je zapotřebí si uvědomit, že čtení není přirozená aktivita, ani nejde o něco, co si osvojíme v průběhu vývoje. Naučit se číst je proces, který zahrnuje zvládnutí minimálně dvou hlavních dovedností – osvojení řeči a osvojení techniky čtení. Pokud dítě jedno či druhé nezvládá, je těžké naučit se číst. Naštěstí málokdo má tak výrazné obtíže, že se nikdy nenaučí číst.

V této části našeho manuálu se budeme věnovat tomu, jak vypadá kvalitní výuka čtení a jak si ověřit, že se Vaše dítě učí číst za využití adekvátních postupů. Dále se zaměříme na to, jak můžete poznat, že se dítěti čtení skutečně příliš nedaří. V závěru kapitoly si popíšeme na výzkumu založené postupy nápravy čtenářských dovedností i způsoby, jak spolupracovat s učiteli dítěte, aby mu byla skutečně nabídnuta kvalitní reedukace – tj. individuální hodiny výuky čtení „šité na míru“ jeho potřebám.

Na konci kapitoly byste měli lépe rozumět tomu, jaké služby a proč jsou Vašemu dítěti poskytovány, případně umět sami o takové služby požádat, a tak účinněji obhajovat potřeby svého potomka.

Výuka čtení

Naštěstí v současné době už velmi dobře víme, jak se učíme číst. K objasnění nám napomohlo množství výzkumných studií, které byly realizovány v jazycích, jež užívají latinskou abecedu (např. čeština, estonština, lotyšština, angličtina, italština) i v mnoha dalších jazycích, které staví na tom, že určitý zvuk značí konkrétní písmeno.

Naše jazyky využívají symboly zvané písmena pro označení zvuků příslušného jazyka. Umí-li Váš potomek mluvit, může se naučit číst

prostřednictvím porozumění tomuto specifickému vztahu mezi písmeny a zvuky (každý jazyk má přitom charakteristické rysy, které pro něj platí).

Výzkum Tunmera a Hoovera z roku 1992 popsal, které poznávací procesy se zapojují do nácviku čtení. V současné době už víme, že tyto procesy (např. paměť, prostorová orientace) i některé fyzické zdatnosti (např. pohyby očí) jsou pro čtení důležité, ale pokud budeme trénovat jen je samotné, čtenářské dovednosti se tím nezlepší v plném rozsahu. Pro osvojení čtení je třeba trénovat čtení a pro osvojení psaní je nutné trénovat psaní.

Zpráva národní pracovní skupiny pro čtení z roku 2000

Od roku 1997 prozkoumala a vyhodnotila pracovní skupina zřízená americkou vládou při Národním institutu pro zdraví dětí, nazvaná National Reading Panel (NRP) více než sto tisíc studií. NRP tři roky zpracovávala údaje z nejobsáhlejších a nejpřesnějších výzkumných studií do podoby návrhu postupu kvalitní výuky čtení¹².

Jeden z hlavních výstupů NRP uvedený v jejich zprávě z roku 2000 říká, že jedinou účinnou metodou výuky čtení je přímá výuka čtení – tj. založená na znalostech fonologie, zahrnující pět klíčových složek čtenářských dovedností a uzpůsobená v maximální míře individuálním potřebám žáka.

Musíme přitom mít na paměti, že hlavním cílem výuky čtení je naučit se chápat, o čem text je, což je označováno jako porozumění textu.

¹² National Institute for Child Health and Human Development, 2000.

Pět složek kvalitní výuky čtení

Po vyhodnocení množství výzkumných zpráv zaměřených na proces čtení členové NRP dospěli k závěru, že klíčové složky čtenářského procesu jsou následující:

1. **Fonemické uvědomění** – to znamená, že čtenář rozumí, že slova se skládají z jednotlivých zvuků, a dokáže určit odlišnosti mezi těmito zvuky a manipulovat s nimi. Tato aktivita je základ všech jazyků, které využívají abecedu, kdy se žák naučí, že určitý zvuk v jeho jazyce je reprezentován jedním či více písmeny.

Postupy zkvalitnění fonemického uvědomění

- Trénujte s dítětem určování hlásek v mluvené řeči – chtějte po něm, ať Vám říká, jaké je první písmeno nebo poslední písmeno ve slově apod. Nejprve mu zadávejte krátká a jednoduchá slova, vyslovujte je důrazně, někdy výslovnost klidně přehánějte. Pak se dítěte ptejte na konkrétní hlásky. Když dítě zvládne první a poslední hlásku, ptejte se na ty uvnitř slova.
- Trénujte s dítětem rozklad slova na hlásky (to můžete zkusit ještě předtím, než bude umět písmena). Zadejte dítěti nejprve krátké slovo, které pečlivě a pomalu vyslovíte, a požádejte ho, aby řekl, jaké slyší ve slově hlásky.
- Trénujte s dítětem skládání slov z hlásek. Říkejte mu hlásky krátkých, jednoduchých slov, např. pes, které vyslovíte trochu výrazněji a na prstech ukážete, kolik hlásek říkáte – /p/-/e/-/s/. Když se dítě naučí rozkládat

slova na hlásky a skládat z hlásek slova, zkuste to se složitějšími slovy a už neukazujte na prstech počet hlásek. Tyto postupy ukážou dítěti, že slova se skládají z hlásek a hlásky jsou reprezentovány jedním či více písmeny.

2. **Hláskosloví** – jde o dovednost uvědomit si, které zvuky jsou reprezentovány kterými písmeny či jejich kombinací. Dítě musí rozumět, že slova se skládají z hlásek. Když toto umíme, dokážeme vyslovit jakékoli napsané slovo, ač jsme ho nikdy předtím nemuseli vidět.

Postupy zkvalitnění hláskosloví

- Zcela přesně si s dítětem ukažte, jak se vyslovují jednotlivá písmena, tj. kterou hlásku písmena reprezentují.
 - Když se Váš potomek bude učit angličtinu, vysvětlíte si, že v tomto jazyce mohou být různé zvuky reprezentovány různými písmeny či jejich kombinacemi. Zkuste najít učebnici, která principy fonologie přímo vysvětluje.
3. **Plynulost** – dovednost přečíst text náležitě přesně, rychle a se správnou intonací¹³.

Postupy zkvalitnění plynulého čtení

- Jednou z efektivních metod nácvičku plynulého čtení je monitorované opakované čtení. Dítě čte stejný text několikrát po sobě, až ho zvládne číst bezchybně. Dítě čte společně s někým, komu čtení jde. Tato osoba nejprve přečte nahlas vybraný text, který je pro dítě vhodný (tj.

¹³ Put reading first, 2003, pp. 22.

text, který dokáže přečíst tak, že na sto slov neudělá více než deset chyb). Průvodce dítěte pak sleduje text, který dítě čte a vyznačí, kde se dopustilo chyby. Potom se společně na chyby podívají a pokusí se přečíst slova správně. Posléze čte dítě celý text znovu. To pomáhá dítěti automatizovat identifikaci slov v textu, který čte. Jedinci s dyslexií obvykle potřebují mnohem častější setkávání s různými slovy, aby je dokázali identifikovat a přečíst. Čtení textu může vyžadovat někdy i 5 – 8 opakování, než se ho podaří přečíst bez chyb.

4. **Slovní zásoba** – tedy slova, jež musí lidé znát, aby dokázali komunikovat s druhými i číst¹⁴. Slovní zásoba se skládá ze dvou složek – mluvená slovní zásoba a čtená slovní zásoba. Je velmi důležitá pro porozumění čtení – bez porozumění řeči a jazyku nelze pochopit, co čteme.

Postupy zkvalitnění slovní zásoby

- Slovní zásobu dítěte můžete rozvíjet přímo nebo nepřímo. Přímo by znamenalo, že ho budete podněcovat, aby se učilo nová slova a pojmy, na které narazí v učebnicích nebo slovnících. Nepřímý způsob spočívá v předčítání dítěti, nebo v jeho samostatném čtení.
- Jinou formou je poslouchání audioknih a učebnic v mateřském jazyce i v cizích jazycích, které se dítě učí. Lze k tomu využít také hlasový výstup z počítače, který dítěti texty předčítá.

¹⁴ Put reading first, 2003, pp. 34.

5. **Porozumění** textům je hlavním důvodem, proč se učíme číst. Bez něj by čtení bylo jen nesmyslný proces.

Postupy zkvalitnění porozumění

- Povzbuzujte potomka, ať si všímá slov, frází, vět nebo odstavců, jimž nerozumí. Dokážeme si uvědomit, z čeho pramení naše neporozumění teprve tehdy, když víme, čemu přesně nerozumíme. Zkušenější čtenář pak může dítěte pomoci vysvětlit, co příslušné pasáže znamenají.
- Další dva účinné postupy tréninku porozumění tkví v kladení otázek o textu. Pobídněte svého potomka, aby si sám vymýšlel otázky související s textem, který právě přečetl, a ptal se sebe i druhých. Stejně tak pomáhá, když bude hledat v textu odpovědi na otázky, které vymysleli druzí.

Studie realizované NRP dospěly k závěru, že kvalitní výuka čtení by se měla skládat z následujících částí:

- záměrný trénink fonemického uvědomění;
- systematická výuka hláskosloví;
- podpora plynulého čtení;
- posilování porozumění textům;
- záměrný nácvik hlasitého čtení;
- rozvíjení slovní zásoby.

Účinné programy výuky čtení by měly cíleně rozvíjet všech pět výše popsaných složek čtenářských dovedností a jejich součástí by měla být výuka šesti zde uvedených postupů. Pokud postrádáte kteroukoli část výuky, je dost pravděpodobné, že výuka čtení nebude tak účinná, jak by měla být.

Zhodnocení – jak se daří Vašemu potomkovi?

Přestože výuka čtení probíhá na kvalitní úrovni, je vhodné sledovat, jak se daří číst konkrétním žákům, a to už od nejnižších ročníků studia. Jestliže čelí dítě obtížím ve čtení, nestačí prověřování dovedností jednou či dvakrát za pololetí. Je nutné pravidelně sledovat jeho vývoj a všimnout si jakýchkoli změn nebo stagnace.

Celá pedagogická diagnostika může jednoduše spočívat v tom, že učitel Vašeho dítěte pečlivě poslouchá, jak se dítěti daří číst, sleduje, jakých se dopouští chyb a jak rychle čte. Výsledky pak porovná s ostatními spolužáky ve třídě. Jestliže se výkon zdá výrazně pod průměrem zbytku třídy, měl by to učitel začít řešit.

Jak poznáte, že se Vaše dítě trápí se čtením

Většinou si velmi snadno a rychle všimneme, že se dítěti ve škole něco nedaří. Vidíme, že nemá dobré známky, nechce dělat domácí úkoly, odmítá chodit do školy. Přesto se někdy může stát, že situace není tak jednoznačná.

Ať už je vše jasné, nebo to na první pohled není patrné, zde máte jednoduché návody, co dělat a čeho si všimnout, abyste vyhodnotili, zda se Vaše dítě ve škole s něčím trápí.

- **Pravidelně poslouchajte, jak Vaše dítě čte**

Nedaří se mu číst knížku, jejíž obsah a forma odpovídají jeho věku?
Pokud ano, měli byste si o tom popovídat s jeho učitelem.

- **Obtíže se čtením se mohou projevit různými způsoby – zde máte dva tipy:**
 1. Dítě dělá více než 10 chyb na 100 slov v textu, který už četlo ve škole a zná ho.
 2. Pořád dokola dělá stejné chyby, jako by si slova, která právě četlo, nepamatovalo. Například právě velmi těžkopádně přelouskalo jedno slovo a hned vzápětí, v další větě má se stejným slovem obdobné trable. Jako by si neuvědomovalo, že slovo před chvílí vidělo.
- **Pravidelně sledujte, jak Vaše dítě píše**
 - Všechny děti občas při psaní chybně a jejich písmo může být poněkud kostrbaté. Jestli jste si ovšem všimli, že psaní je pro Vašeho potomka skutečně velmi náročné a nedaří se mu, tak si o tom raději popovídejte s učitelem a zkuste hledat, jestli se ve škole neobjevil nějaký problém. A to rozhodně dřív, než dítě obviníte z lenosti!

Na co byste se měli učitelů ptát?

Ať už Váš potomek bojuje se čtením nebo ne, možná Vás zajímá, jestli jeho výuka čtení probíhá adekvátně.

Učiteli nebo vedení školy můžete položit následující otázky:

- Jakou metodu výuky čtení škola používá?

- Zahrnuje všechny složky čtení i postupy výuky čtení, jež byly popsány výše?
- Prosím můžete mi vysvětlit, jak probíhá (například) výuka hláskosloví?
- Jak často učitelé sledují kvalitu a vývoj čtení žáků/mého dítěte? Jak vypadají výsledky mého dítěte v porovnání s ostatními? Jak se jeho čtení v průběhu školního roku mění?

Toto je pochopitelně jen začátek rozhovoru. Měli byste být připravení ptát se i na další detaily a v případě potřeby si nechat přesně vysvětlit, jak výuka čtení probíhá. Jestliže nezískáte uspokojivé odpovědi, nebo dokonce žádné odpovědi, přemýšlejte, kam jinde se můžete obrátit s prosbou o pomoc.

Účinná reedukace obtíží ve čtení

Naštěstí existuje množství výzkumů¹⁵ i dalších informací, které nám říkají, jak máme pomoci dětem, které čelí obtížím ve čtení. Takže se ptejte profesionálů, jak pracují, a vyhýbejte se metodám, které nefungují, zato stojí mnoho peněz.

Ne všechny školy nabízejí reedukaci, případně nepoužívají stejné postupy práce

Některé školy jednoduše nabídnou pomoc každému žákovi, který ji potřebuje, jinde učitelé vyžadují oficiální diagnostiku a stanovení diagnózy, než dítěti nabídnou reedukaci. V některých školách pracují zpočátku ve skupinách a individuálně se žákovi věnují pouze tehdy, když skupinová práce nefunguje.

¹⁵ Galuschka, Ise, Krick, & Schulte-Körne, 2014; Blachman, 1994.

V každém případě bychom měli umět poznat, zda je postup reedukací založený na vědecky podložených faktech.

Jak poznáme kvalitní reedukace?

Kvalitní reedukace pro žáky s obtížemi ve čtení vždy zahrnují **metody**, kterou jsou tzv. **multisenzoriální** – to znamená, že využívají všechny naše smysly, aby se dítě naučilo číst a psát.

Stejně jako při běžné výuce čtení i intervenční programy zahrnují všech pět výše popsaných složek osvojování čtení a šest aktivit, jež s nácvikem čtení souvisejí. Jsou ale **více členěné** – zaměřují se na specifické obtíže konkrétního dítěte. Nestačí, že řekneme „čti víc“, nebo s každým dítětem či skupinou děláme totéž, když to příslušný žák nepotřebuje.

Účinné metody reedukací mění dovednosti žáka. Je vhodné sledovat a průběžně zaznamenávat vývoj žáka, jeho změny a úspěchy. Za určitou dobu by se měly dovednosti žáka změnit a dále rozvinout, pokud používáme vhodnou formu reedukace – přiměřenou dobou máme na mysli 2-3 měsíce¹⁶.

Obecně lze říci, že čím dříve odhalíme obtíže související s dyslexií a začneme s dítětem cíleně pracovat na rozvoji jeho čtenářských dovedností, tím lépe. Výzkum ukazuje, že u dětí, u nichž byly obtíže identifikovány v 1. – 3. třídě, se podařilo téměř srovnat jejich školní výkony se spolužáky. Mnoho studií intervenčních programů se shoduje, že „nejvýraznější pokrok lze sledovat během prvních dvanácti lekcí reedukací; pak pokrok postupuje dál, ale tempo se může zdát žákům, rodičům i učitelům poněkud pomalejší“¹⁷. Pouze ve výjimečných případech se podaří zcela srovnat čtenářské dovednosti dětí, u nichž se obtíže

¹⁶ Torgesen, Alexander, Wagner, Rashotte, Voeller, & Conway, 2001.

¹⁷ Moats, & Dakin, 2008, pp. 67-68.

dyslektického charakteru objeví až po třetí třídě. Může to znamenat 2–3 roky intenzivního individuálního nácviku čtení (40 minut denně v malé skupině nebo individuálně), aby se ze žáka stal kvalitní čtenář.¹⁸

¹⁸ Moats, & Dakin, 2008, pp. 68.

6. POCITY A PROŽITKY – DÍTĚ POTŘEBUJE ZAŽÍT ÚSPĚCH, ABY SI VĚŘILO

Učení žáka s dyslexií znamená dlouhou cestu naplněnou úspěchy i nezdary. V průběhu docházky do školy společně se svým dítětem zažijete mnoho emocionálně vypjatých momentů, kdy narazíte na obtíže a budete hledat způsoby, jak je vyřešit. Je nutné, abyste rozuměli, jak se Vaše dítě učí a dokázali mu pomoci a obhájit ho po této stránce. Stejně tak je ovšem důležité, abyste věnovali pozornost jeho prožívání i svým pocitům.

Zde je několik námětů, jak posílit motivaci Vašeho dítěte i jeho sebevědomí, aby se z něj stal skutečně nezávislý žák.

Znalosti rodičů

Udělejte si čas na to, abyste skutečně dobře pochopili, co dyslexie obnáší, jakým způsobem se Vaše dítě učí a co potřebuje, aby se naučilo číst. Může to znamenat, že se budete muset začíst do knih, hovořit s odborníky, absolvovat nějaké kurzy nebo se setkat s jinými rodiči dětí s dyslexií. Čím více máte informací, tím lépe.

- Hledejte pomoc.
- Naučte se vysvětlit situaci svého dítěte.
- Podporujte své dítě¹⁹.

Posilování dítěte

Pomozte svému dítěte pochopit, co to znamená, že má dyslexii, a jak se to promítá do jeho učení. Přestože pro něj učení může znamenat mnoho překážek a nástrah, ukažte mu, že se dokáže naučit a zažít úspěch ve škole i v životě.

¹⁹ Reid, 2003; Shaywitz, 2005.

- Vysvětľujte. Popište díteti, jak pracuje mozek a jak se učíme a proč má obtíže se čtením. To pomůže, aby dítě pochopilo, že dyslexie není vada a jeho obtíže nepramení z nedostatku snahy a vytrvalosti. Když Váš potomek porozumí povaze svých obtíží se čtením, napomůže to dalšímu vývoji jeho sebepojetí i zachování sebevědomí.
- Nabízejte naději. Ukazujte díteti příklady úspěšných lidí s dyslexií. Dokažte mu, že dyslexie obvykle nezabránila lidem v úspěchu. Může se z něj stát skvělý čtenář, když zvládne používat vhodné postupy práce, adekvátní nástroje, vhodná uzpůsobení práce a nevzdá se.
- Nabízejte různé nástroje. Ukažte díteti všechny možné pomůcky i další materiály, které mu mohou pomoci.
- Budte díteti k dispozici. Dejte mu najevo, že jste zde stále pro něj, abyste ho podpořili, ať se děje cokoli.
- Budte trpěliví.²⁰

Budování sebevědomí

Dyslexie je jen jeden aspekt, o němž přemýšlíte, když hovoříte o svém díteti. Vaše dítě znamená mnohem více, než jen postupy, kterými se učí číst. Má mnoho skvělých vlastností, nadání, hodně toho umí.

- Ukažte svému potomkovi, že si ho vážíte pro mnoho dovedností a vlastností, které má.
- Když v rodině o něčem rozhodujete, nezapomeňte se ho také zeptat.
- Najděte si volnočasové aktivity, které můžete dělat jako celá rodina dohromady.
- Pomozte svému díteti najít zájmy a koníčky, v nichž zažije úspěch.
- Nechejte ho dělat věci, které ho baví.

²⁰ Shaywitz, 2005; Snowling, 2000.

- Věřte jeho snům a plánům a pomozte mu, aby jich mohl dosáhnout.
- Všimněte si a komentujte, když Váš potomek tvrdě pracuje, daří se mu, zlepšuje se, odhodlá se k náročným aktivitám.
- Oceňte a oslavte všechny jeho úspěchy, ať malé nebo velké.

Podpora víry ve vlastní rozvoj

Všechny děti si vytvářejí nějakou představu o inteligenci a myšlení. Psycholožka Carol Dweck z univerzity ve Stanfordu objevila, že některé děti chápou inteligenci jako něco daného, zatímco jiné jako něco, co se může měnit

a vyvíjet. Druhé jmenované děti dávají najevo pozitivnější postoje k učení a jsou při práci odhodlanější a snaživější. Můžete svému dítěti pomoci rozvinout představu o inteligenci jako procesu učení a napomoci mu porozumět, že pouze ono samo je zodpovědné za svůj intelektuální rozvoj. Víra, že může uspět, rozhodně zvyšuje jeho motivaci.

- Společně prozkoumejte, jak funguje náš mozek a jak se učíme a jak dítě může zvládat své pocity. Mozek je zjevně velmi elastický a stále se mění s novými zkušenostmi.
- Učte se přemýšlet o myšlení. Když se dítě toto naučí, bude si uvědomovat, co už umí, co ještě neumí, jaké postupy mu při učení nejlépe pomáhají, začne samo sebe testovat a ptát se, co ví a co se naučilo.
- Když v rodině něco plánujete, přemýšlíte o důsledcích toho, co se stalo, nebo si stanovujete nějaké cíle, zasvěťte do diskuse také svého potomka.
- Podporujte odvahu dítěte. Chybování a nezdary jsou součástí učení. Je důležité věci zkoušet a nevzdávat se a poučit se ze svých chyb.

- Ukažte dítěti, že odhodlání a vytrvalý trénink napomáhají učení. Uvedte příklady z dalších oblastí života, např. malé děti se naučí lézt a chodit, batolata se naučí jezdit na kole, dospělí se naučí řídit auto, zpěváci a tanečníci se naučí vystupovat. Připomínejte si příběhy úspěšných lidí s dyslexií.
- Ujistěte ho, že učení trvá a úspěch nepřijde přes noc. Připomeňte mu, že v průběhu učení mnohokrát uspěje i bude bojovat s nezdary. Je důležité zaměřit pozornost na rozvoj.

Naučte své dítě, aby se mělo obhájit!

Jako rodič přejete svému dítěti jen to nejlepší a vždy chcete zajistit, že dostane veškerou péči a podporu, kterou potřebuje. Z dlouhodobého hlediska svému potomkovi přejete dostatek síly a odhodlání i znalosti, aby se dokázal obhájit a uměl si nalézt nástroje a pomůcky, které mu pomohou.

Naučte své dítě a dodejte mu odvalu, aby:

- pokládalo otázky.
- umělo si říci o pomoc. Proberte s potomkem, co mu pomáhá, aby se dobře učil – jaké nástroje, pomůcky, uzpůsobení výuky, charakteristiky prostředí, v němž se učí. Když to bude přesně vědět, bude si umět říci o pomoc a vysvětlit druhým, proč ji potřebuje.
- hovořilo o dyslexii. Můžete sledovat videa, mluvit, zahrát si hru, která mu pomůže pochopit. Když se dítěti o dyslexii dobře hovoří, tak svoji situaci také snáze akceptuje a umí druhým vysvětlit, oč jde.
- používalo samostatně různé pomůcky a nástroje. Jakmile se seznámí se všemi možnostmi, nemusí na nikoho čekat a může si vhodné pomůcky vybrat samo.

- znalo svá práva. Dítě by mělo vědět, nač má nárok v souladu s legislativou.²¹

Pečujte o sebe

Být rodičem dítěte s dyslexií může být vyčerpávající a emocionálně vypjaté, zejména pokud nezískáte žádnou podporu ze strany školských zařízení a školy. Abyste dokázali své dítě náležitě obhájit, musíte na to být náležitě odpočatí.

- Nebojte se požádat o pomoc. Nemusíte všechno dělat sami.
- Jestli si myslíte, že ji potřebujete, nebojte se požádat o pomoc profesionály.
- Najděte si čas na sebe. Dělejte to, co Vás baví. To Vám pomůže doplnit energii na další práci.
- Ujistěte se, že máte dostatek odpočinku, zdravě jíte a cvičíte. To vše pomáhá udržet se fyzicky zdraví a silní.
- Odpouštějte. Nikdo není dokonalý. Děláte to nejlepší, co umíte. Určitě toho děláte dost.
- Hledejte, zač být vděčný.
- Užívejte si.²²

²¹ Baumel, retrieved 10.1.2015; Reid, 2003; Shaywitz, 2005; The Yale Center for Dyslexia and Creativity, retrieved 10.1.2015.

²² Baumel, retrieved 10.1.2015; The Yale Center for Dyslexia and Creativity, retrieved 10.1.2015.

POUŽITÁ LITERATURA

- Anthony, J. L., Lonigan, C. J., Driscoll, K., Phillips, B. M., & Burgess, S. R. (2003). Phonological sensitivity: A quasi-parallel progression of word structure units and cognitive operations. *Reading Research Quarterly*, 38(4), 470-487.
- Baddeley, A. (2007). *Working Memory, Thought, and Action*. New York: Oxford University Press.
- Baumel, J. *Survival tips for parents: when the going gets rough, taking care of yourself can help you take care of your child*. Retrieved 10. 1. 2015 from <http://www.greatschools.org/special-education/support/563-survival-tips-for-parents.gs>.
- Beneventi, H., Tønnessen, F. E., Erslund, L., & Hugdahl, K. (2010). Executive Working Memory processes in dyslexia: Behavioral and fMRI evidence. *Scandinavian Journal of Psychology*, (51), 192-202.
- Blachman, B. A. (1994). What we have learned from longitudinal studies of phonological processing and reading, and some unanswered questions. *Journal of Learning Disabilities*, 27 (5), 287.
- Brunswick, N., McDougall, S., & de Mornay Davies, P. (2010). *Reading and Dyslexia in Different Orthographies*. East Sussex, Oxford: Psychology Press.
- Demonet, J.-F., Taylor, M. J., & Chaix, Y. (2004). Developmental dyslexia. *The Lancet*, 363(May 1), 1451-1460.
- Everatt, J., Steffert, B., & Smythe, I. (1999). An Eye for the Unusual: Creative Thinking in Dyslectics. *Dyslexia*, (5), 28 - 46.
- Galuschka, K., Ise, E., Krick, K., & Schulte-Körne, G. (2014). Effectiveness of Treatment Approaches for Children and Adolescents with Reading Disabilities: A Meta-Analysis of Randomized Controlled Trials. *PLoS ONE*, 9(2), e89900. doi:10.1371/journal.pone.0089900.
- Gathercole, S. E., & Holmes, J. (2014). Developmental Impairments of Working Memory: Profiles and Interventions. *Perspectives on language and literacy*, 40(2), 36-39.
- Mather, N., & Wendling B. J. (2012). *Essentials of Dyslexia Assessment and Intervention*. New Jersey: John Wiley and Sons.
- Menghini, D., Finzi, A., Caresimo, G. A., & Vicari, S. (2011). Working Memory Impairment in Children With Developmental Dyslexia: Is it Just a Phonological Deficit? *Developmental Neuropsychology*. 36(2), 199-213.

National Institute of Child Health and Human Development. (2000). *Report of the National Reading Panel. Teaching children to read: an evidence-based assessment of the scientific research literature on reading and its implications for reading instruction*. Retrieved 21. 12. 2014 from <http://www.nichd.nih.gov/publications/nrp/smallbook.htm>.

Nicolson, R. I., & Fawcett, A. J. (2008). *Dyslexia, Learning, and the Brain*. Cambridge, London: Massachusetts Institute of Technology.

Palmer S. (2000). Working memory: A developmental study of phonological re-coding. *Memory*, 8(3), 179-193.

Pickering, S. J. (2001). The development of visuo-spatial working memory. *Memory*, 9(4/5/6), 423-432.

Put Reading First. The Research Building Blocks for Teaching Children to Read. Kindergarten Through Grade 3. (2003) Second Edition, June 2003, National Institute for Literacy, 22.

Reid, G. (2003). *Dyslexia: A Practitioner's Handbook*. Chichester: John Wiley & Sons.

Shaywitz, S. (2005). *Overcoming Dyslexia*. Toronto: Random House.

Snowling, M. J. (2000). *Dyslexia*. Oxford, Malden: Blackwell Publishers.

Stein, J. (2001). The Magnocellular Theory of Developmental Dyslexia. *Dyslexia*. (7), 12-36.

Stein, J., & Kapoula, Z. (2012). *Visual Aspects of Dyslexia*. Oxford: Oxford University Press.

The Yale Center for Dyslexia and Creativity. Retrieved 10. 1. 2015. from <http://dyslexia.yale.edu/parents.html>.

Torgesen, J. K., Alexander, A. W., Wagner, R. K., Rashotte, C. A., Voeller, K. K. S., & Conway, T. (2001). Intensive remedial instruction for children with severe reading disabilities? Immediate and long-term outcomes from two instructional approaches. *Journal of Learning Disabilities*, 34(1), 34.

Tunmer, W. E., & Hoover, W. A. (1992). Cognitive and linguistic factors in learning to read. In Gough, P. B., L. C. Ehri, L. C. , & Treiman, R. (Eds.). *Reading Acquisition*. Hillsdale, NJ: Earlbaum, pp. 175-201.

Vellutino, F. R., Fletcher, J. M., Snowling, M. J., & Scanlon, D. M. (2004). Specific reading disability (dyslexia): what have we learned in the past four decades? *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45(1), 2-40.

Wright, L. W., (2014). *8 Tips for Introducing Dyslexia to Your Child*. Retrieved from <https://www.understood.org/en/learning-attention-issues/child-learning-disabilities/dyslexia/8-tips-for-introducing-dyslexia-to-your-child>.

DALŠÍ TITULY O DYSLEXII, VYUČOVÁNÍ, UZPŮSOBENÍ PODMÍNEK UČENÍ I MODERNÍCH TECHNOLOGIÍCH

Všeobecné informace (definice, symptomy, výskyt dyslexie)

Sally Shaywitz *“Overcoming Dyslexia”*, Vintage Books, New York, 2013.

Lenka Krejčová, Zuzana Bodnářová (eds.) *“Specifické poruchy učení: dyslexie, dysgrafie, dysortografie: 100 tipů, rádce pro rodiče a učitele”*, Brno, Edika, 2014.

Luisa Cook Moats, Karen E. Dakin *“Basic Facts About Dyslexia & Other Reading Problems”*, The International Dyslexia Association, Baltimore, Maryland, 2008.

Abigail Marshall *“The Everything Parent's Guide To Children With Dyslexia: All You Need To Ensure Your Child's Success”*, Adams Media, Avon, Massachusetts, 2004.

International Dyslexia Association, Frequently Asked Questions About Dyslexia, <http://www.interdys.org/FAQ.htm> (31.10.2014)

Kvalitní výuka a úprava podmínek učení

Put Reading First. The Research Building Blocks for Teaching Children to Read. Kindergarten Through Grade 3. Second Edition, National Institute for Literacy, 2003.

Marcia K. Henry. *“Unlocking Literacy. Effective Decoding & Spelling Instruction”*, Paul. H. Brookes Publishing Co, Baltimore, 2003. (also good for teaching English as a foreign language)

International Dyslexia Association, Information on Interventions and Instructions <http://www.interdys.org/InsInt.htm> (31.10.2014)

Gavin Reid. *“Dyslexia. A Practitioner's Handbook”*, third edition, John Wiley & Sons Ltd., 2003.

Arlene R. H. Pincus, ed. *“Tips from the Experts: A Compendium of Advice on Literacy Instruction from Educators and Reasechers”*, The International Dyslexia Association, New Jersey.

International Dyslexia Association, foreign language acquisition, <http://www.interdys.org/ewebeditpro5/upload/AtRiskStudentsForeignLanguage2012.pdf> (31.10.2014)

Anna Cashwell Tuley. *“Never Too Late to Read”*, York Press, Baltimore, Maryland, 1998.

Self-Study-Course «Dyslexia for Teachers of English as a Foreign Language». <http://www.dystefl.eu/index.php?id=20> (31.10.2014)

Reuven Feuerstein, Rafi S. Feuerstein, & Lou Falik. *„Beyond Smarter: mediated learning and the brain’s capacity for change”*, Teachers College Press, New York, 2010.

Sylvia Moody. *“Dyslexia: a Teenager’s Guide”*, Ebury Publishing, Vermilion, 2004.

Christine Ostler, *“Dyslexia: A Parent’s Survival Guide”*, Ammonite Books, Godalming, 2011.

Christine Ostler, *“Study Skills: A Pupil’s Survival Guide”*, Ammonite Books, Godalming, 2009.

Ian Smythe, *“Dyslexia in the Digital Age: Making IT Work”*, Continuum, London, New York, 2010.

James J. Bauer, *“Too Much Time on Sycamore Street: A Self-Help Resource for Adolescents and Adults With Learning Disabilities”*, Educational Media Corp, 1999.

“Oddechové čtení”, které Vám může pomoci porozumět dyslexii

Barbara P. Guyer, *“The Pretenders: Gifted People Who Have Difficulty Learning”*, New Lenox: High Tide Press, 1997.

James J. Bauer, *“The Runaway Learning Machine: Growing Up Dyslexic”*, Educational Media Corp, 2001.

Maryanne Wolf, *„Proust and the Squid: The Story and Science of the Reading Brain“*, New York: Harper Perennial, 2008.